

## »Gravene« ved Alsted

Et formodet motte-anlæg der viste sig at være noget helt andet

Af Per Bugge Vegger

### 1. »Gravene«

I 1638 skrev sognepræsten i Alsted på Nordmors til oldforskeren Ole Worm, at der »udi Indmarck ligger en Høj med dobbelt Volde och Graffue«. Præsten synes at have beskrevet resterne af et middelalderligt

voldsted og det er senere blevet udpeget til at være en lille banke i et sumpet område, »Gravene«, mellem landsbyen og den romanske kirke.

Stedet blev beskrevet i 1873 af C. Engelhardt og Magnus Petersen, igen i 1900 af P. Hauberg og senere i



Fig. 1. »Gravene« ved Alsted. Det formodede voldsted ses i forlængelse af den lille prøvegravning.



Fig. 2. I profilvæggen ses en del af borgbankens vold ud mod den brede voldgrav.

1955 af Vilh. la Cour og Hans Stiesdal. Alle mente at kunne iagttage en banke på ca. 500 m<sup>2</sup> omgivet af en dobbelt voldgrav, men da anlægget allerede i 1873 næsten var helt udjævnet, var der naturligvis ingen, der kunne give en sikker beskrivelse (1) (fig. 1).

De eneste, der havde større glæde af stedet, var børnene i Alsted. Efter den årlige juletræsfest i samlingshuset slæbte børnene altid juletræet ud til »Gravene« og kastede det i et af vandhullerne og en gang imellem kunne man også løbe på skøjter her. Efterhånden faldt børnetallet i Alsted og siden 1950-erne har skiftende ejere af »Bakkegården« med større og mindre held forsøgt at dræne »Gravene« og opdyrke stedet. Efterhånden er tørvejorden formuldet og terrænet har



Fig. 3. Den brede voldgrav mellem forborg og borgbanke set fra forborgen.

»sat sig«. Voldstedet er derfor i dag mere synligt end det var i 1873. Fra et arkæologisk synspunkt er det ikke så godt, for der foregår nu en hurtig »nedslidning« af anlægget.

»Gravene« kunne derfor føjes til den alt for lange liste over historiske mindesmærker, der er under hastig ødelæggelse i disse år, men da Morslands Historiske Museum prioriterer øens mange voldsteder højt, fandt vi, at anlægget fortjente en undersøgelse, før de sidste middelalderlige kulturlag var borte.

I 1988 begyndte museet på en større arkæologisk undersøgelse af »Gravene«. Vi forventede, at udgravningen ville blive forholdsvis ukompliceret med et par snit igennem voldgravene og en udgravning af den lille



Fig. 4. Snit gennem området.

banke, hvor der måske kun var bevaret stolpehuller efter det tårn, vi troede, engang havde stået her. Sådan gik det ikke, for der var ikke noget voldsted i »Gravene«. Til gengæld fandt vi resterne af et lige ved siden af – gemt under tykke muldlag.

## 2. Voldstedet

Der blev ialt udgravet ca. 2500 m<sup>2</sup> fordelt på to-meter-brede søgegrøfter og egentlige felter. Resultaterne fra en lang søgegrøft fra kirken i øst, over »Gravene« til »Bakkegård« i vest kombineret med flere kortere grøfter og egentlige felter viste forbausende nok, at der ikke var stolpehuller eller kulturlag bevaret på banken, men derimod vandafsatte lag. »Gravene« har derfor



Fig. 5. Borgbankens sydvestre hjørne.

stået under vand p.gr. af opdæmning. Udgravningen viste også, at de formodede voldgrave skal opfattes som naturlige sænkninger i terrænet. Derimod var der kulturlag ved kirken, måske rester af det ældste Alsted, og meget kraftige kulturlag vest for »Gravene« (fig. 2).

Under op til to m tykke muldlag lå der her resterne af et dobbelt-voldsted med en lav og svagt befæstet forborg mod øst ud med »Gravene« og vest herfor en stærkere befæstet borgbanke.

Forborgen på ca. 500 m<sup>2</sup> var ikke som borgbanken beskyttet mod ploven af tykke muldlag, og måske derfor var det eneste spor efter en bebyggelse en brønd, men en egentlig bebyggelse må der engang have stået på forborgen. På Magnus Petersens tegning af »Grave-



*Fig. 6. En del af de dobbelte voldgrave på borgbankens sydfront. Kaj Benny Knudsen står med sin trillebør på vejen op til borgbankens port. I baggrunden ses rester af den gård, der engang rykkede ind på tomten af voldstedet.*

ne« fra 1873 vises der på forborgens plads et område med piksten, måske rester af en bygning eller gårdsplads (fig. 3). På forborgen blev der ikke fundet spor efter palisadehegn eller volde.

På borgbanken blev hele sydfronten totaludgravet, medens vest-, nord- og østfronten blev undersøgt ved hjælp af enkelte søgegrøfter. Borgbanken har inden for voldene haft et areal på ca. 700 m<sup>2</sup>.

Mod vest og nord bestod forsvaret af en op til tre m bred spidsbundet voldgrav og bag den en ca. seks m bred vold. Mod øst, ned mod forborgen, var voldgraven bredere og fladbundet (fig. 4).

Mod syd var forsvaret helt anderledes opbygget, ikke fordi terrænet har gjort de mere eller mindre indbydende at foretage et angreb her, men fordi det svage

led i forsvaret – adgangsvejen og porten til borgbanken, har været her (fig. 5).

Dobbelte spidsbundede voldgrave med en mellem-liggende vold dækkede en godt tre m bred vej, der på en dæmning blev ført fra forborgen til borgbanken og videre frem på ydersiden af den indre vold. I vest drejede den indre voldgrav skarpt mod nordøst og vejen måtte derfor krydse graven foran portåbningen. Et kraftigt stenfundament kan måske tyde på, at der har været en vindebro foran porten.

Som det eneste sted i udgravningen var et stykke af den indre vold på sydfronten bevaret i fuld højde. Den har stået med en næsten lodret lerbelagt front og selv om højden kun har været ca. 1,2 m, har den alligevel været vanskelig at bestige, specielt hvis der har stået en palisade på toppen (fig. 6).

I de få søgegrøfter inden for voldene på borgbanken blev der kun fundet spor efter en enkelt bygning. Det var resterne af en kælder, hvor de korteste vægge har haft en længde på ca. 3 m. Stolpehuller viste, at hjørnestolper og stolper i væggene har støttet kældrens bulvægge. I nordvæggen var der endnu bevaret rester af fodremmen.

### 3. Gårdtomten

Efter en kort funktionsperiode blev voldstedet jævnet og umiddelbart herefter blev der bygget en gård på tomten. Fra denne bebyggelse er der bl.a. fundet enkelte syldstensrækker, en bageovn og en brønd, hvor siderne var sikret med en tørveopbygning. Det har ikke været morsomt at bygge på tomten af det nyligt udjæv-nede voldsted. Den uheldige bonde, der satte bo her, har set sine bygninger falde sammen, efterhånden som syldstensrækkerne opgav deres vandrette forløb for at tage form efter voldgravene i takt med, at fyldet satte sig (fig. 7).

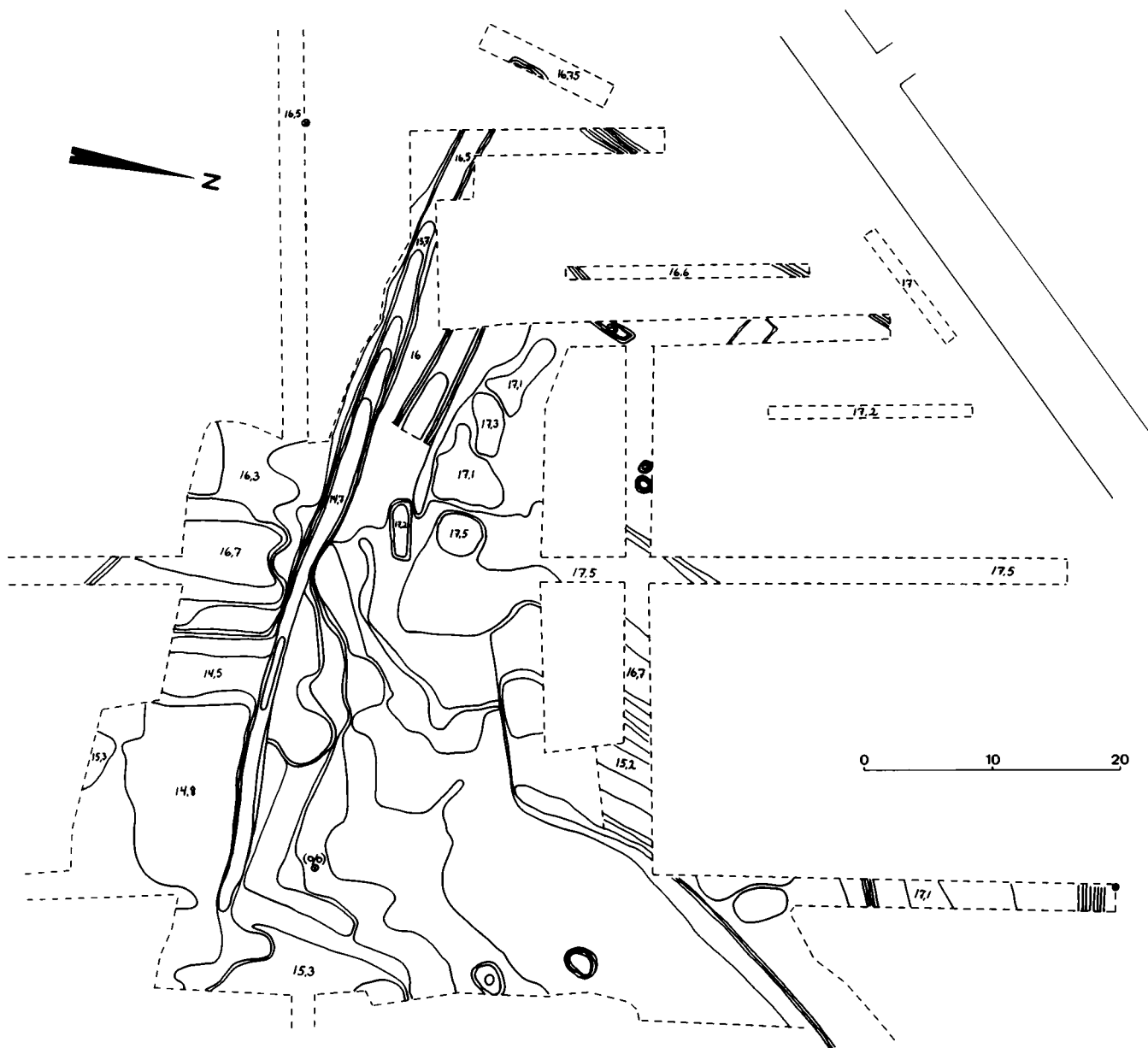


Fig. 7. Plan med udgravningsfelter af højdekurven, 0,25 m's interval.

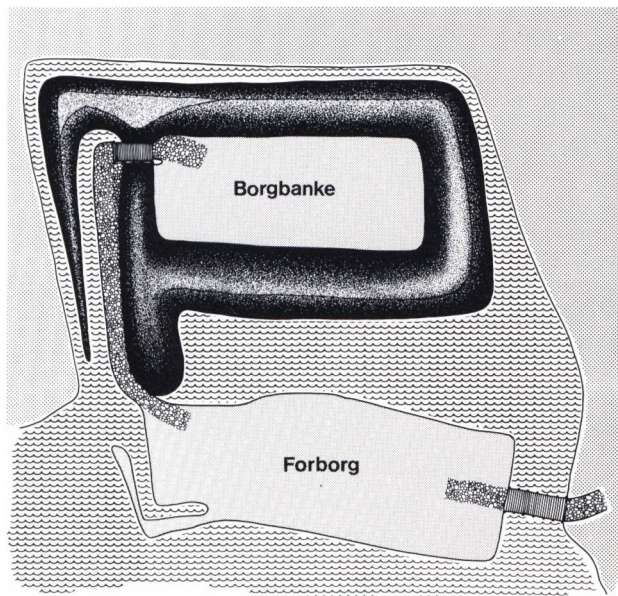


Fig. 8. »Graven ved Alsted« vist i en – usikker – rekonstruktion.

#### 4. Datering

Foruden smedeslagger og enkelte ubestemmelige metalgenstande er der fundet over 600 potteskår i udgravningen, hvoraf de 460 stammer fra selve voldstedet. Bortset fra et stentøjsskår fundet i pløjelaget og derfor ikke egnet til en datering af anlæggene, stammer alle skår fra udvendigt blyglaserede kander og sortbrændte potter. Materialet er ikke stort nok til at lave en sikker statistik, men for en god ordens skyld skal det nævnes, at 7 % af skårene fra voldstedet er glaserede, medens det er 5 % fra gårdtomten. En procentfordeling der meget minder om den, man finder i samtidigt materia-

le fra købstaden Nykøbing. Det skal også nævnes, at mange glaserede skår fra voldstedet har en dekoration med pibeler eller hindbærknopper. Skårene fra gårdtomten er mere anonyme. Genstandsmaterialet giver på grund af skårene en datering af voldstedet til perioden ca. 1250-1350.

Selv om voldstedet »Torp« i Thy er større – både med hensyn til areal, volde og grave – end Alsteds – er typen den samme. En befæstet firkantet borgbanke, hvortil knytter sig en mindre lav svagt befæstet forborg. Vilh. la Cour mente, at »Torp« blev bygget af Valdemar Atterdag først i 1340-erne, og at den i 1365 stadig var ejet af kongen, fordi han holdt retterting her (2). Følger man la Cour's tankegang og accepterer at voldstedet ved Alsted er af samme type som »Torp«, er voldstedet i Alsted måske også bygget af Valdemar Atterdag. For den 8. juni 1344 holdt han retterting i Alsted (3).

#### Noter

1. la Cour 1957 p. 291-296.
2. la Cour 1957 p. 65-78.
3. D.R.B. 1959 p. 42 nr. 57.

#### Litteratur

- Bech, W. Cedergreen (red.): Dansk Biografisk Leksikon, bd. 13. København 1983.
- Blatt, Franz (red.): Danmarks Riges Breve, 3. rk. 2. bd., 1344-1347. København 1959.
- la cour, Vilh. og Hans Stiesdal: Danske Voldsteder fra Oldtid og Middelalder. Thisted Amt. København 1957.
- Gravene ved Alsted er registreret på Morslands Historiske Museum under sags. nr. M.H.M. 694 X.